

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука "Аз Буки"

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
№ 39, 2015 г. № 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
№ 39, 2015 г. № 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
№ 39, 2015 г. № 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско научно-теоретично и методическо списание
№ 39, 2015 г. № 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
№ 39, 2015 г. № 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-теоретично списание
№ 39, 2015 г. № 1

Философия

Българско научно-методическо списание
№ 39, 2015 г. № 1

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
№ 39, 2015 г. № 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

39

25 – 30 СЕПТЕМВРИ
2015 г.

Историческото значение на едно убийство

*Откъс от „Убийството на консулите
Жюл Мулен и Хенри Абот, разгледано
от Апостолос Вакалопулос в студията му
„Драматичните събития в Тесалоники
през май 1876 г. и влиянието им върху
Източния въпрос“*

Дора Савова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Апостолос Вакалопулос е изтъкнат гръцки историк, преподавател в Аристотелския университет в Солун, автор с изключителни заслуги в поствизантийската и новата гръцка история, занимаващ се изключително с историята на Солун от древността до съвременните му дни. Продуктивен писател и изследовател, той допринася за развитието на съвременната гръцка историография. Учредителен член на Society for Macedonian Studies, председател на Institute for Balkan Studies, член на редакторските колегии на авторитетни научни издания, А. Вакалопулос го дълбока старост влага всичките си сили за развитието на гръцката историопис.

В далечната 1953 г. Вакалопулос подчертава: „До днес не е написано нито едно изследване на кървавите събития, които се разиграват на 5 май 1876 г. в Тесалоники, и силния им отзвук във вътрешността на Османската империя и в столиците на големите европейски държави, реакциите на дипломатическите кръгове и дали те имат роля в историята на поробенния гръцки народ в рамките на Османската империя по времето на Източната криза“.

Направената преди повече от шест десетилетия констатация важи с пълна сила и днес. Критич-

Заглавието е на редакцията

www.history.azbuki.bg

Главен редактор
Проф. д-р Пламен Митев
E-mail: plamdm@abv.bg

Редактор
Албена Миланова
0889 88 21 83
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71
E-mail: history@azbuki.bg

Съдържание на сп. „История“, кн. 4/2015:

ПОГЛЕД НАД БАЛКАНИТЕ

Проблемите на българския
революционен национализъм
през 1901 г. / *Тодор Радев*

Убийството на консулите
Жул Мулен и Хенри Абот,
разгледано от Апостолос
Вакалопулос в студията му
„Драматичните събития в Те-
салоники през май 1876 г. и
влиянието им върху Източния
въпрос“ / *Дора Савова*

The Balkans in the Evening
Before Modernization / *Harald
Heppner*

**ДОКУМЕНТАЛНО
БОГАТСТВО**

Дневникът на Денис Н. Прит от посещението му в България (4 – 17 септември 1948 г.) / *Васил Параскевов*

**ЦИВИЛИЗАЦИОННИ
ГРАНИЦИ**

Обликът на аболиционизма. Уилям Лойд Гарисън – геният на универсалната еманципация (1831–1865) / *Борислав Момчилов*

ПАЗИТЕЛИ НА ПАМЕТТА

Към ранната история на Държавен архив – Русе / *Стефка Маринова*

Музей на Възраждането във Варна – да съхраняваш и да създаваш история / *Марияна Николова*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Пътеводител по византийски Истанбул и околностите / *Симеон Антонов*

Проф. Румяна Кушева – методик, историк, общественик / *Кирил Димчев*

ният преглед на научната литература, посветена на граматичните събития от пролетта на 1876 г., показва, че мнозина автори отбелязват случилото се в Солун, но все още никой не се опитва да реконструира конкретните факти в детайли. Дори съвременниците, всеки преследващ своите си цели, са били пряко заинтересовани да се затвори тази страница от историята, защото в наелектризираната атмосфера на онези дни всеки незначителен повод можел да предизвика вълна от още по-големи зверства и насилия. Така на практика темата за гибелта на двамата консули остава недоизследвана и понастоящем, и всичко, което знаем, дължим на А. Вакалопулос.

Според писмените показания на селските старейшини – така наречените коджабашии на село Богданца (днешна Сръбска Македония), той установява, че на 21 април 1876 г. няколко турци отвлели Стефана – дванайсетгодишната гъщеря на Делиа Гуоза, вдовица от български произход, за да я помюсюлманчат. Свидетелствата на американския консул Периклис Хаджи Лазару уточняват, че момичето е било малко по-голямо и е имало връзка с млад турчин от селото ѝ, така че отвлечането ѝ е било по-скоро инсценирано.

На 5 май девойката, съпроводена от имама и групи турци, тръгва от селото си към жп гара Кара сули забрадена с фередже, за да приеме официално новата си религия в Тесалоники. Малко по-нататък, на гара Гевгели, във влака се качила и майка ѝ. Майка и гъщеря, пътувайки заедно, разговарят до края на пътуването. Как точно се развиват събитията след пристигането им на гарата в Солун обаче, е много трудно да се проследи, защото показанията на мюсюлманите и християните са коренно противоположни. Съпоставянето на събитията дава основание да се приеме, че след като не е успяла да убеди гъщеря си да се откаже от намеренията си, майката призовава на помощ железопътните служители и християните в кафенетата около гарата, които били пълни заради големия празник Гергьовден. В този момент помощ на девойката оказали две заптиета, тъй като с поведението си тя показвала, че иска да се откъсне от майка си и тълпата християни. В създалата се суматоха тълпата се умножила многократно и във всеобщата възбуда някой свалил фереджето на момичето.

За да се разберат обстоятелствата, довели до бързото ескалиране на напрежението, е важно да се отбележи, че през пролетта на 1876 г. мюсюлманите в цялата Османска империя били изключително неспокойни и възбудени, а етническият им фанатизъм видимо нараствал. Показателни за психологическата нагласа на турското население в областта на Тесалоники са наблюденията на австроунгарския консул Фон Киари:

„Мюсюлманското население на тази страна е от дълго време възбудено и настроено срещу християнското население изобщо и най-вече към европейската общност и към нейните представители – консулите. Мюсюлманите, въпреки че правителствените органи им показват предпочитание, не страдат по-малко от християнските им съграждани от лошото управление, което години наред владее областта. Младежите им дават много жертви в неуспешните военни действия в Херцеговина и Босна, както и от неуредиците и лошите грижи. Към този кръвен данък, който утежнява само тях, се прибавиха данъци, които се събират без никакво снизхождение. Турското правителство счита за виновни за всичките тези беди неподчинението на християнското население и подкрепата, която уж му оказват чуждите сили, най-вече Русия и Австро-Унгария. Религиозният фанатизъм намира тук богата почва. Към всичко това да прибавим и масовото въоръжаване на турското население, към което правителството не възразява ни най-малко. Турското население в тази провинция се намира на най-ниското духовно ниво – факт, който лесно се обяснява с липсата на добри училища. Турското правителство, което е на власт, мисли, че общото въоръжаване и фанатизмът на мюсюлманите е в тяхна полза, не усеща опасността, която те представляват за обществения ред и спокойствие“.

Християнските жители на Солун, и най-вече гърците, били действително положени на големи опасности. Опасност прочее имало не само за имотите им, но и за живота им. В тази именно обстановка, наскоро стълкновенията между тълпата християни и заптиетата, които се опитват да предпазят момичето, се озовала колата на консула на САЩ Периклис Хаджи Лазару, която дошла, за да го посрещне на гарата. Младият Георгиос Абот (племенник на Хенри Абот, чиято сестра пък била гвернантка на малкото дете на Хаджи Лазару) се намесва в суматохата и като познат на шофьора на американския консул успява да качи в колата му българската девойка и майка ѝ и да ги отведе в американското консулство. Там те били приети, за да прекарат нощта, но на другия ден трябвало да напуснат. По-късно американският консул свидетелства, че майка му и брат му приютяват бегълците от милосърдие, а не с цел да предизвикат безредици, като тези негови показания съвпадат напълно с разказаното по-късно от самата девойка.

На следващия ден двете българки били укрити в груго гръцко семейство тайно, за да бъдат в сигурност. Тази тяхна постъпка е оправдана с голямата религиозна ревност на гърците от онази епоха, въпреки незатихналите и забравени все още страсти на наскоро приключилия българо-гръцки църковен спор, тъй като за тях по-важно било да се избегнат крайни действия, породени от турския фанатизъм – нещо, което, за жалост, не било обаче избегнато. Още същата вечер отвлечането на девойката от гарата станало известно в целия град. Ако се доверим на сведенията на италианския консул Фоскарини: „Нападението на християните над гържавните полицейски органи, толкова предизвикателното отвлечане на момичето от обществено място като гарата и най-вече свалянето на забрадката ѝ (свещен символ за непорочност у мюсюлманките), обиди религиозното и национално съзнание на турците. То беше много чувствително и поради военните неуспехи в Херцеговина и Босна, възмущението им за безнаказаното подпомагане на въстаниците от Сърбия и Черна гора, високите извънредни данъци поради фалита от 6 октомври 1875 г. и изобщо чуждата към чувствата на турския народ проруска политика на великия везир Махмуд паша“. Всички тези причини били направили и султана Абдул Азис особено непопулярен. В тази именно смутна обстановка в Солун в обращение влизат и недоброжелателни слухове, пуснати от безотговорни и злонамерени хора и от двата лагера, които допълнително посяват взаимна враждебност и подозрителност.

Опасните страсти на мюсюлманските духове можели да се успокоят само от предаването на девойката на турските власти. Още в същата нощ (5-и срещу 6-и май) по заповед на водачите им – мюфтията Ибрахим бей, секретаря му и председателя на съвета на вилаета Емин ефенди, турците решили да си върнат момичето дори и със сила. На другия ден, към 10 часа сутринта, около 100 души се събират в двора на полицейското началство с искане да им се предаде девойката.

Валията Мехмед Рифаат паша им заповядал от прозореца да се разпръснат, но не бил послушан. След това полицейският началник полковник Селим бей ги призовал да се разотидат, като оставят една четиричленна комисия да следи за мерките на Мехмед Рифаат паша. Валията изпратил веднага в американското консулство и двама пратеници (един служител на Високата порта и преводачът Георгаки Петропулу ефенди), за да поискат девойката. Пратениците пристигнали около един час и намерили само майката на консула, която ги уведомила, че момичето вече не се намира там. Неговерчиви, те извикали и брата на американския консул – Николаос Хаджи Лазару, но и той им дал същия отговор.

Това въздействало още повече на разбунените духове на мюсюлманската тълпа, която напуснала полицейското началство и се насочила към съседната джамия „Селим паша“, известна и като Саатлъ джами. Започнало яростно надъхване на намиращите се по съседните улици турци. „Които обичат Мохамед, трябва да затворят дюкяните си, да вземат оръжието си и да се отправят към Саатлъ джами!“, крещели подстрекателите. И така, постепенно, първоначалното мирно събиране приело един войнствен, революционен характер. В гвора на джамията се веело священото знаме и напливът на мюсюлмани се увеличавал. Целта им била да нападнат американското консулство, за да освободят девойката, която твърдяла, че иска да стане мюсюлманка. Членовете на големия съвет на вилаета се били събрали в джамията „уж“ да успокоят тълпата, както пише Хаджи Лазару.

Точно в този момент обаче грамата взела обрат. По-късно консулите справедливо ще посочват за виновен валията, защото въпреки че е видял опасния развой на събитията, той не взел своевременни и грастични мерки, за да разпръсне тълпата. Оправданията му в хода на съдебния процес прозвучали несъстоятелно и неубедително. Явно, Мехмед Рифаат паша не предприел нужните мерки, неподозиращ до каква крайност може да се стигне.

Неразборията разтревожила силно консулите на Франция, Германия, Италия, Австро-Унгария и Англия. Чуждите дипломати настоявали за възстановяване на спокойствието и обществения ред в града. Германският консул Хенри Абот изпратил по слугата си малка бележка към Никола Хаджи Лазару с молба да предадат девойката с необходимите гаранции, защото очаквал неприятен развой на събитията. За съжаление, слугата закъснял да предаде съобщението. Братът на Хенри Абот – Алфред, също посетил американското консулство с молба да изведат момичето, но и той получил отговор, че тя вече не е там. Към два и половина следобед консултът на Франция Жюл Мулен и консултът на Германия Хенри Абот, облечени неофициално и без придружители, се отправили към полицейското управление. Целта им била да изискат от валията да се възстанови общественият ред с необходимите средства. Техният интерес се обяснява и с роднинските им връзки с американския консул – братовчед му, който носи същото име, от Волос бил женен за сестрата на Хенри Абот и госпожа Мулен. Когато достигнали до полицейското управление, няколко турци ги повлекли към Саатлъ джами, разположена непосредствено до сградата на полицията (през 1917 г. джамията изгоря в пожар), обяснявайки това свое действие с аргумента, че валията бил вътре. Без да осъзнават реалната заплаха за живота си, двамата консули влезли в джамията, от която не излезли живи.

Тръгвайки от консулството, Мулен не уведомил никого къде отива, така че чак след половин час секретарят Крайевски започнал да го търси. При опита си да влезе в джамията бил спрян от заптиетата, които го уведомили да не влиза вътре, защото нещата не отиват на добре. Знамената се веели, а турците тичали да донесат оръжията си. Тогави Крайевски решил да действа заедно с италианския консул Фоскарини. Дватамата потърсили доайена на дипломатическия корпус – австро-унгарския консул Фон Киари. Той, от своя страна, не сметнал за необходимо да се вземат никакви мерки. Обезпокоени, Крайевски и Фоскарини притичали до казармата, но и началникът на стражата им казал, че техен дълг е да изискат момичето от американското консулство. Италианският консул му отговорил, че за да стане това, трябва първо да се установи контакт с консулите, които са изолирани в джамията.

Конната полиция била веднага мобилизирана и се отправила към джамията, където срещнали валията, потресен и неспособен да отрони нито дума.

Паралелно с описаните официални действия Алфред Абот (брат на Хенри) се опитал сам да потърси девойката и в американското консулство научил къде е скрита тя. По пътя срещнал десет запуиета с бележка от английския консул Блант, че трябва незабавно да се намери момичето. Всички те отишли в семейството, което ѝ осигурило временно убежище (дома на Авгерину) и заедно с нея се върнали в джамията, но вече било твърде късно.

Никой от европейските консули не е бил в състояние да ни опише как е станало ужасното престъпление – убийството на двамата им колеги. Всичко, което ни е известно, е от турска страна, от показанията на служителите, които са били свидетели на драмата. Тези показания били много противоречиви и с много неизяснени моменти, защото присъстващите опитват да се оправдаят, че не са могли да преготвят убийствата. Най-обективни били показанията на поручик Ахмед ефенди и на капитан Али ага – единствения турчин, който бил ранен в опита си да ги спаси. Апостолос Вакалопулос описва сцената на убийствата, вземайки предвид техните именно показания.

Сухата хроника разкрива, че поручик Ахмед ефенди влязъл в джамията заедно с началника на полицията Салим бей в събота (6 май) в 12 часа на обяд. Дватама се качили заедно в стаята на Котуб ефенди, където са били събрани всички от местния „меджлис“ (съвета на старейшините). Полицейският началник влязъл вътре и заповядал на Ахмед ефенди да не допуска никого вътре. По-късно той си спомнил, че сред присъстващите били мюфтията Ибраим бей, Емин бей, Мехмед паша и Осман бей. След това Хаким бей пристигнал заедно с консулите. Валията взел със себе си полицейския началник и двамата отишли за малко в управлението. След малко и двамата се върнали. Възбудата на тълпата нараствала. Консулите били вече всъщност нейни заложници. Тогава германският консул Хенри Абот написал писмото до брат си Алфред с молба да доведе девойката в участъка. Писмото взел началникът на полицията. След като изминал три четвърти час без отговор, тълпата започнала да вика и крещи. Най-изявени били един продавач на лег – Босняк Ибраим, и Черкез Гуавер. Те се опитали да се качат по стълбите, но били спрени. Тогава продавачът на лег се покатерил на покрива и скочил на балкона на първия етаж. Счупил прозорците и започнал да кани останалите да го последват. Напразно, твърди Ахмед ефенди, той и Али ага се опитвали да се борят с човешкия порой, подпомогнати от няколко запуиета. Но както изглежда, съпротивата им е била доста хладна. Дори някои запуиета с приятелската си позиция вместо да ги усмиряват, по-скоро ги насърчавали. Единствен Али ага се опитал наистина да ги спре, но го избутали на земята. Той се изправил и успял да се качи на балкона, когато видял полицейския началник да се бори с двайсетина души. Валията и съветът се суетели в стаята. Али ефенди извикал на полицейския началник да влезе в стаята, за да ги отблъсне по-лесно, но той не отговорил, даже не затворил вратата. Тогава тълпата започнала да вади решетките от прозорците и да влиза един по един в стаята. Валията, изплашен, започнал да вика за помощ. Когато Али ефенди и Алта бей влезли в стаята, видели злосторниците да удрят консулите със столове и лостове, а валията да вика: „Не удряйте!“ Но след това и валията, и съветът побягнали от помещението, за да се предпазят. Решението на валията и съвета да изоставят консулите на произвола на злосторниците било истинско престъпление. Вината им е голяма още повече, като се има предвид тяхната власт над настроенята на тълпата, власт, която не са имали желанието и хладнокръвието да употребят. Френският консул се свлякъл безчувствен на земята, удрян с бяс от всички. Германският консул пък паднал в ръцете на Али ага, за да го защити, но и той напразно се опитвал да го предпази с тялото си, защото сам припаднал от болка от ударите, които получил.

Пълния текст четете в сп. „История“, кн. 4

Луксът на демокрацията

*Откъс от „Философия на западната система
за сигурност и нейните основни опоненти“*

Добромир Добрев

Шуменски университет
„Епископ Константин Преславски“

В края на XX век политолозите определят политическите системи в страните от Западна Европа и Северна Америка като либерална демокрация. Опитите за определение на това съчетание не са един или два. Основно те се свеждат до три съществени характеристики. Това са наличието на механизми на политически избор, балансирани политически структури и стабилна политическа система. Освен това либерализмът се свързва със сравнително висока степен на икономическо развитие. Разбира се, условието е икономическата система да не е монополизирана от държавата. Много политолози, особено американските, смятат социално-икономическите фактори за решаващи. Един от тях – Сеймър Липсет, твърди, че колкото е по-богат даден народ, толкова са по-големи шансовете му да се развива демократично.

Аналогично е схващането на големия български банкиер Атанас Буров: „Демокрацията е голям лукс, господин Памукчиев. Много голям лукс. Тя, демокрацията, е цвете, което вирее само на богата, плодородна почва. Не на камънак, не на пущинак. Демокрация в Африка няма. Пустинята ражда пясъци и камъни. Тя не ражда хляб. Демокрацията расте при хляба. Има демокрация там, дето хлябът е по-мек и по-дебел – като в Англия и Франция, в Америка и Чехословакия“ (Памукчиев, 1990: 44).

Заглавието е на редакцията

www.philosophy.azbuki.bg

Главен редактор
Доц. д-р Георги Апостолов
E-mail: apstlv@swu.bg

Редактори
Д-р Атанаска Чолакова
0889 22 20 42

Николай Кънчев
0888 81 56 45
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: philosophy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Философия“, кн. 3/2015:

ПОЛИТИЧЕСКА ФИЛОСОФИЯ

Философия на западната система за сигурност и нейните основни опоненти / *Добромир Добрев*

ИЗБОРЪТ – ФИЛОСОФСКИ И ПСИХОАНАЛИТИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ

Изборът като философски и психоаналитичен проблем / *Вяра Николова*

Избор и свобода / *Ангел С. Стефанов*

Има ли закон на мотивацията? / *Силвия Кръстева*

Има ли избор в „заешката дупка“ – възможностите за осъзнатото сънуване / *Невена Крумова*

Изборът между романтична и потребителска любов през призмата на психоанализата / *Васил Сивов*

Изборът в контекста на проблема „език – тяло“ / *Стоян Везенков*

Християнски идеи за свободата на човека и нравствения избор според представителите на руската религиозна философия (Ф. Достоевски, Н. Бердяев и Б. Вишеславцев) / *Костадин Нушев*

Изборът на новия Ното creabilis. Изборът между формалното, неформалното и информалното / *Таня Желязкова – Тея*

Човекът в търсене на смисъл: изборът между страдание и удоволствие / *Камелия Славчева*

НОВИ ЗАГЛАВИЯ

Принос към основнонаучната традиция в България / *Росен Рачев*

Трудно е да се даде по-образно и разбираемо тълкуване, оцветено с нюансите на българската менталност.

Интересна е постановката на Франсис Фукуяма, който през 1989 г. обяви, че с появата на либералната демокрация световната история като такава е завършила. Неговата теза, развита във времето, когато рушаха Берлинската стена, звучи по следния начин:

„Изглежда, сме свидетели не просто на края на Студената война или на завършека на един определен период от следвоенната история, а на края на историята като такава, т.е. на крайната точка на световното идеологическо развитие и на универсалното установяване на западната либерална демокрация като окончателна форма на човешкото управление“ (Фукуяма, 1995: 291).

Концепцията е развита на фона на Хегеловата философия на историята. Хегел, който е предпологал, че в един абсолютен момент историята достига своята кулминация – когато побеждава окончателната разумна форма на обществото и държавата.

Според Фукуяма по същество Хегел се е оказал прав. Макар че е предстояло да се случат много събития през годините, посоката и принципите на либералнодемократическата държава не са се променили. Тя е либерална, защото признава и защитава чрез закони човешкото право на свобода, и е демократична, защото съществува със съгласието на нацията.

Също така американският професор настоява, че не съществуват фундаментални противоречия, пред които либерализмът е безсилен и които биха се разрешили в рамките на някакво алтернативно политико-икономическо устройство. След като се справи с предизвикателствата на фашизма и комунизма през XX век, либералната държава успешно разрешава класовия въпрос. Национализмът и фундаментализмът също могат да бъдат успешно преодолени чрез лостовете на либералната демокрация.

Тези постановки предизвикаха множество критики и отключиха редица алтернативни концепции. Може би най-сериозното противопоставяне на универсалистката му концепция е възгледът, че историческите корени на модерната либерална демокрация се намират в християнството. Самюъл Хънтингтън твърди, че модерната демокрация е светска версия на християнската доктрина за универсалното човешко достойнство. Това се схваща от тази демокрация като нерелигиозна политическа доктрина за човешките права. Естественият извод е, че либералната демокрация не може да вирее извън християнските си извори.

Една от най-популярните реакции на тезата на Франсис Фукуяма за края на историята е публикуваната през 1993 г. – статията на споменатия

Хънтингтън „Сблъсъкът на цивилизациите“. Интересът към постановките на Хънтингтън е толкова голям, че той публикува и книга със същото заглавие, издадена през 1996 г. Провокацията му идва не само заради противоположната на Фукуяма теза, но и заради категоричната и ясна визия относно цивилизационните отношения. Най-общо, той твърди, че опасностите в съвременния свят са свързани с конфликти между групи от различни цивилизации. По-конкретно думите му звучат така: „Главната теза на тази книга е, че културата и културната идентичност, която в най-широк смисъл е цивилизационна идентичност, формират моделите на обединяване, дезинтеграция и конфликти в света от времето след Студената война“ (Хънтингтън, 2002: 20).

Възприемайки моделите на О.Шпенглер и А.Тойнби за цивилизационното развитие, той прави няколко извода за тенденциите в края на XX век.

На първо място, световната политика е многополюсна и мултицивилизационна. Не се осъществи формирането на универсална цивилизация по западните стандарти, нито пък се наблюдава прозападна ориентация на обществата, принадлежащи към Запада. След разпадането на СССР съперничеството между свръхсилите е заменено от сблъсъка на цивилизациите. Хънтингтън отива и още по-далече, заявявайки, че „най-разпространените, значими и опасни конфликти няма да бъдат между социалните класи, между бедните и богатите или между други икономически дефинирани групи, а между народи, принадлежащи към различни културни общности“ (Хънтингтън, 2002: 23). Съответно най-опасните конфликти потенциално са заложени в разломите (границите), разделящи цивилизациите.

На второ място, равновесието на силите между цивилизациите се променя. Това е свързано най-вече с отслабващото влияние на Запада. Хънтингтън не пропуска да отбележи нарастващата икономическа, политическа и военна сила на азиатските цивилизации. От друга страна, демографският взрив в ислямските общности води до дестабилизация както при тях, така и при съседите им.

На базата на всичко това следва естественият извод, че възниква нов световен ред, основан на цивилизационен принцип. Близките в културно отношение страни си сътрудничат и привличат, докато опитите да бъде прехвърлено едно общество от една цивилизация в друга са обречени. Интересни за нас са разсъжденията на Хънтингтън, когато става дума за отношенията на България със западния свят.

„Българите и румънците разбират големите предимства, които биха имали, ако станат част от Запада и бъдат приети в неговите институции; те обаче същевременно се идентифицират със своята православна традиция; а що се отнася до българите – те подчертават и исторически тясната си връзка с Русия и Византия“ (Хънтингтън, 2002: 227).

Това без съмнение обяснява трудната адаптация на двете страни в европейските традиции и институции. Хънтингтън говори в прав текст, че страните, които са постигнали напредък в демокрацията и пазарната икономика, са отделени от страните, които не са толкова успешни, чрез линията, минаваща между католицизма и протестанството, от една страна, и православието от друга. Ясно е, че културната и религиозната идентификация оказва влияние върху икономическото развитие. Тук говорим за две европейски страни, а ситуацията се усложнява още повече, когато се налага западният модел в други части на света. Американският политолог е наясно, че универсалистките претенции на Запада го въвлечат в конфликт с други цивилизации, като това особено ясно личи в отношенията с исляма.

Негово е твърдението, че оцеляването на Запада е свързано с нагласата му да възприеме своята цивилизация като уникална, а не като универсална. Приемането на тази постановка и съответно на мултицивилизационния характер на световната политика би предотвратило глобалната война между цивилизациите.

След събитията на 11 септември 2001 г. някои обявяват Хънтингтън за политически ясновидец, който е предрекъл усилването на ислямския екстремизъм.

Збигнев Бжежински също оценява подобаващо тази концепция и твърди, че тя ще предизвика революция в представите за международна политика. Неслучай-

но в една от последните си книги, имам предвид „Стратегическата визия“, той е озаглавил първата част „Отстъпващият Запад“. Корените на това отстъпление са дълбоки и те трябва да се търсят не в някаква политическа или икономическа криза, а в липсата на обединяващи света послания. Когато казваме Запад, ние разбираме двете му основни съставляващи – Америка (САЩ и Канада) и обединената в структурите на Европейския съюз Европа. Нека ги разгледаме в посока посланията им през последните 15 – 20 години. Водещата свръхсила на съвременното – САЩ, е винаги в ползването на останалия свят и това е един достатъчно критичен поглед. Основният въпрос е дали Америка ще успее „да преобразува своята сила в лидерство, внушаващо морална легитимност“ (Бжежински, 1994: 109).

Това е въпрос, зададен още в началото на 90-те години на XX век, когато САЩ се превръщат в единствената световна суперсила. Нещо повече, те са поставени в уникалната ситуация да нямат реална конкуренция и алтернатива като такава сила. Заслужава си да проследим предизвикателствата пред Америка през това последно десетилетие на XX век. Бжежински счита, че САЩ се превръщат в модел за национална държава от нов тип, по-гъвкава и по-отворена към останалия свят. Америка е наречена – „каталитична“ държава. Такива са държавите, които оказват влияние върху съседите си и предизвикват подражание сред по-отдалечените от тях страни. Такава е била Франция след революцията от 1789 г. Новите политически идеи, носени от цикловете на Наполеоновите войници, бързо се разпространяват в Европа и Америка. Националната държава се превръща в „централна суверенна единица на световните дела“ (Бжежински, 1994: 101).

В края на XX век нещата се променят. Държавният суверенитет все повече се измества от идеята за взаимната зависимост на държавите в един глобален свят. Настъпва времето на САЩ – държавата, на която се възхищават, подражават и ненавиждат. Нейното влияние върху останалия свят е огромно. Бжежински посочва редица факти за това влияние, но аз ще се спра само на медийното присъствие на САЩ в края на века.

„Статистиката свидетелства, че повече от 80% от глобалното разпространение и производство на информация идва от Америка и че над 50% от филмите, които се прожектират по световните екрани, са американски (като процентът на телевизионните скечове, произведени в САЩ, е още по-голям). Няма държава, която поне приблизително да се сравнява със Съединените щати по разпространение на телевизионни програми в чужбина“ (Бжежински, 1994: 102).

Трябва да уточним, че това е само един от елементите на американското влияние върху света. Отбелязвам го, защото медийно-културното влияние се възприема най-бързо и формира силна тенденция за подражание към американския начин на живот. Интересното за нас е, че това подражание намира своето продължение и в политиката. В последното десетилетие на XX век темата за човешките права губи глобален характер. Не може да се избяга от натрапчивото усещане, че американската привързаност към идеята за свободата на личността вече не е само американска...

Тези прекрасни тенденции обаче водят и към постепенно намаляване на възможностите на САЩ за упражняване на глобална власт. Без съмнение разширяващите се права стават препятствие за упражняването на власт. Отделните държави предявяват претенции за равенство и тези претенции се превръщат в права. Това, от своя страна, налага ограничения на Америка като свръхсила. Може да се твърди, че доминацията на САЩ е колкото реална, толкова и измамна.

Бжежински обръща специално внимание на разминаването между американската глобална сила и американския глобален авторитет. Необходимостта от легитимност, основана върху споделени ценности, е задължително условие за поддържане на американската хегемония. Адекватни ли са американските ценности към формирацията се нов световен ред? Какъв начин на живот предлага американската идея за свобода? Всичко това отново ни връща към зададения вече въпрос – ще успеят ли САЩ да преобразуват силата си в лидерство, основано на морална легитимност?

Проблемите пред решаването на този казус не са един или два. Значителна част от тези проблеми са икономически. В края на XX век САЩ могат да се „похвалят“ с национален дълг в размерите на 4 трилиона долара. Това е съчетано с търговски дефицит, който, от своя страна, ги тласка към нови заеми. Ниските темпове на увеличаване на производителността в сравнение с основните конкуренти задълбочават проблемите в икономиката. Бжежински обаче е уверен, че САЩ ще се справят с тези предизвикателства. От позицията на времето можем да се уверим в неговата правота. Твърдението му, че Америка ще преодолее икономическите проблеми много по-лесно от социалните и културно-философските, се оправдаха. Ако приемем, че социалната категория определя качеството на живот вътре в американското общество, а културно-философската е свързана с американските ценности и убеждения, разбираме, че това са трудните за решаване задачи.

САЩ се превръщат в общество, в което упадъкът на морала е съпътстван с нарастване на материалното и плътското себеудовлетворяване. Този процес, наречен от Бжежински „позволяваща корупция“ (Бжежински, 1994: 75), изгражда обстановка, в която личният и колективният хедонизъм се превръщат в доминантен модел за поведение. Ако приемем, че себеудовлетворяването е норма, тоест човек е в правото си да има това, което поиска, моралните критерии стават излишни. Разликата между „добро“ и „зло“ се размива. Те са заместени от „законно“ и „незаконно“. По този начин съдебната система замества морала и църквата.

Тези процеси без съмнение се отразяват зле на семейството, което винаги е било в основата на американския начин на живот.

Предупреждението на Бжежински се фокусира върху факта, че общество, доминирано от корупционни претенции, ще накърни глобалната привлекателност на американския социален модел. Нещо повече, този модел поражда големи материални очаквания сред бедното мнозинство в света. Когато тези очаквания останат неудовлетворени, това ще доведе до разочарование и гняв сред огромни човешки маси.

Това, което се случва през първите 10 – 15 години от новото хилядолетие, само потвърждава неговите прогнози. Глобалните тенденции в движението на човешки маси от Изток на Запад, смесването на различни култури и религии в големите градове на света показва колко са трудни за реализация идеите на мултикултурализма. Преклонението пред американската и въобще западната действителност се заменя с гняв и неудовлетвореност, особено сред арабските ислямисти. Това ни дава основание на един по-късен етап да разгледаме състоянието и перспективите на мултикултурализма.

Пълния текст четете в сп. „Философия“, кн. 3

Какво са университетите за „третата възраст“

Откъс от „Университетите за „третата възраст“ в контекста на перманентното образование“

Валентина Василева

Русенски университет „Ангел Кънчев“

Развитието на човешката цивилизация е неразривно свързано с образованието. Всяко значимо постижение се отразява върху образованието, а то, от своя страна, ускорява по-нататъшния прогрес на цялото общество. С основание Алвин Тофлър (Тофлър, 1992) посочва, че от всички ресурси, необходими за осъществяване на прехода от индустриалното към информационното общество, най-всеобхватно е познанието, разбираемо в широкия смисъл на думата като информация, образи, символи, култура, идеология, ценности. В условията на информационното общество перманентното осъвременяване на познанията чрез образование през целия живот е от изключително голямо значение за професионалната адаптивност и пригодност на личността.

С настъпването на XXI век образованието заема все по-голямо място в човешкия живот. То става толкова разнообразно по своите задачи и форми, че включва всички дейности, които позволяват на хората от най-ранна възраст до дълбока старост да придобиват нови познания за света, за другите хора и за себе си. Ярво се откроява тенденцията за превръщането му в полифункционален процес, който не е обвързан единствено с образователните системи. Все повече нарастват възможностите за обучение през целия живот, като акцентът постепенно се измества в посока от системата на институционалното образование към учене през целия живот. Все по-голяма гражданстве-

Заглавието е на редакцията

www.pedagogya.abvki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Емилия Василева
E-mail: embavassi@abvki.bg

Редактор

Любомира Христова
0889 22 12 15

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: pedagogya@abvki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 6/2015:

ЕЗИКОВАТА ГРАМОТНОСТ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Учителят прави училището /
Мариана Мандева

Как мишката да не изяде книгата – поуките от една педагогическа практика в първи клас /
Мариана Мандева, Диляна Гаджева

Учителите и родителите – партньори в насърчаването на детското четене /
Ангелия Николова

Промяна в стратегиите за учене – път за подобряване четивните умения на малкия ученик /
Ренета Минчева

Четенето и писането на български език в уроците по „неезиковите“ учебни дисциплини в началния образователен етап /
Диляна Гаджева

Възможности за овладяване на четенето с разбиране от 7 – 11-годишните ученици от ромски етнически произход с помощта на образователния софтуер „Envision“ / *Дияна Димитрова*

Непреднамерено изучаване на официалния български език като втори език в начална училищна възраст – за една езикова ситуация в районите със смесен етнически състав / *Виктория Стойчева*

За интеграцията на формални, неформални и информални подходи при лингвометодическата подготовка на началния учител / *Васвие Феим Адем*

ДИСКУСИОННО

Педагогиката – общата дидактика – предметните дидактики – основа на модернизацията на образователната система / *Петър Петров*

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОНИКНОВЕНИЯ

Проблемът за оценяването в природонаучното обучение в началното училище / *Иванка Кирилова*

УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ

Университетите за „третата възраст“ в контекста на перманентното образование / *Валентина Василева*

ДОКТОРАНТСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Социално подпомагане на учениците от професионалните училища в България – исторически опит / *Светлана Николаева*

Готовност за ограмотяване / *Екатерина Чернева*

СПОДЕЛЕН ОПИТ

Играта и игрово-образователното пространство като процес с позитивно емоционален и творчески коефициент / *Калина Върбанова, Анета Момчева*

Психогимнастиката за опазване психичното здраве при 5 – 6-годишните деца / *Любимка Габрова*

КНИЖНИНА

За учителя като компетентен комуникатор / *Ангел Петров*

ност придобива новата образователна стратегия за „учещото се общество“, за „перманентно-интегралното образование“. В това отношение приоритетно място заема световното движение „Образование за всички“ и по-конкретно Дакарската рамка за действие (2000 г.), която служи като ориентир на правителствата за приемане на националните планове за задоволяване на основните образователни нужди на всички, за значително увеличаване на инвестициите в базовото образование, за повишаване на заинтересоваността и участието на гражданското общество във формирането, осъществяването и оценяването на стратегията „Образование за всички“. Както е известно, в нея на преден план са издигнати пет стратегически и пет оперативни цели. Към първите се отнасят: увеличаването на инвестициите на национално равнище и действително мобилизиране на необходимите ресурси; създаване на едно „ново пространство“, в което да се съчетават интересите на общностите и гражданското общество; широкото използване на новите технологии, стабилизирането на професионалното и финансовото положение на преподавателите; базовото образование да се обвърже по-тясно със стратегиите за борба с бедността. Към вторите се отнасят: разпространение на дейностите за защита на децата в ранната им възраст и за стимулиране на интелигентността; всеобщо и безплатно базово образование; задоволяване на основните образователни нужди на юношите и на възрастните; премахване на образователните разлики между двата пола; постигане на високо качество и резултатност.

Меморандумът на Европейската комисия по образованието за ученето през целия живот (Лисабон, 2000) също има като основна цел създаване в Европа на цялостна стратегия за непрекъснато образование и учене. Посочват се две еднакво важни основания за практическото осъществяване на ученето през целия живот: придвижването на Европа към основаващото се на знания общество и икономика и сложният социален и политически свят, в който живеят европейците. Именно образованието, в своя най-широк смисъл, е ключът към изучаването и разбирането на начина, по който ще се посрещнат тези предизвикателства с оглед на повишаване на гражданското съзнание и реализиране на потенциалната възможност за осигуряване на заетост във всички области на живота.

В условията на широкото приложение на информационните и комуникационните технологии, на компютризацията в различните сфери на производството и бита, на материалната и духовната култура значително нараства ролята на т. нар. „широкообхватно учене“ (LWL), което включва в себе си взаимно допълващите се разновидности на формалното, неформалното образование и информалното учене. Образователните политики на всички страни

членки на Европейския съюз са ориентирани към осъществяването на шестте ключови послания на Меморандума: нови базови умения за всички с цел гарантиране на универсален и продължителен достъп до образование с цел придобиване и осъвременяване на уменията, необходими за активно участие в информационното общество; повече инвестиции в човешките ресурси с цел значително повишаване равнището на инвестициите, така че най-голямото европейско преимущество – хората – да са от първостепенно значение; иновации в преподаването и ученето с цел разработване и приложение на ефективни методи на преподаване и учене; оценяване на ученето с цел значително подобряване на начините за разбиране и оценяване на участието на всеки в образователния процес и на резултатите от него – особено в областта на неформалното образование и информалното учене; преосмисляне на ориентирането и консултирането с цел осигуряване за всички на лесен достъп до висококачествена информация и консултации относно възможностите за образование и обучение във всички европейски страни в продължение на целия живот; обучение по-близко до дома с цел създаване на условия за непрекъснато образование във възможно най-голяма близост до учещите се, в собствената им среда и при необходимост чрез информационни компютърни технологии.

В Програмата за международна образователна дейност, приета от Междуправителствената комисия на ООН за устойчиво развитие (CDD), също се подчертава необходимостта от преориентиране на образованието в перспективата към жизнестойчивост, т.е. да учим за жизнено общество. За да достигне до смисъла на устойчивото развитие, образованието трябва не само да се осъществява в продължение на целия живот, а и да се разнообразява (multiformer) в много голяма степен, усилено да се интегрира ученето във всички основни дейности от живота. Акцентът се поставя върху формиране на „нова култура за учене“, която трансформира позицията на учащия се в активен субект на собствената си дейност. Дейността на учителя (преподавателя) се заключава преди всичко в организиране, подпомагане, подкрепа на ученето на всеки участник в образователния процес (независимо дали е ученик в училище, или възрастен учащ се). Новата култура на учене се разглежда като фундамент на образованието за устойчиво развитие. Нейното формиране изисква не само повишаване качеството на институционалното образование, а и решителни промени в сферата на неформалното образование и информалното учене.

Съществени промени се налагат и в сферата на висшето образование, особено по отношение на университетите, които подготвят учителски кадри. Неслучайно основополагащата декларация от Болоня (1999 г.) призовава университетите на интелектуално съревнование в „триъгълника на знанието“. Всички университети, подготвящи учители, следва да обединят усилията си за развиване на професионални компетентности и ключови компетенции у тях.

Акцентът се поставя върху новия методологически подход за „преместване“ на акцента от входящите към изходящите параметри, т.е. от намеренията на преподавателите към образователните потребности и реалните постижения на студентите.

В съвременни условия традиционната роля на университетите търпи съществени промени. На преген план се открояват редица нови техни функции, като напр. стремеж към по-широка децентрализация и автономия на университетите; по-тясно сътрудничество, партньорство и кооперация на университетите с производствени предприятия, фирми, организации и пр. за осъществяване на органическа връзка между теорията и практиката, между фундаменталните науки и развойните разработки; постепенно преминаване към мрежова структура и организация, към режим на партньорство със сродни университети; интернационализация на висшето образование, значително разширяване на сътрудничеството и партньорството между различните университети в международен план, предоставяне на възможност за взаимен обмен на преподаватели и студенти, за запознаване с международни подходи и стандарти и пр.

Проблемите, пред които е изправено човечеството в първите петнадесет години на XXI век, същевременно са реални предизвикателства и пред образованието на възрастните и старите хора. Напоследък все по-осезателно се откроява тенденцията за непрекъснато нарастване на обучаващите се възрастни и стари хора както в развитите, така и в развиващите се страни. Като основна „причина“ за това са динамичните промени в областта на труда, непрекъснато повишаващите се изисквания към подготовката и квалификацията на кадрите в различните отрасли на материалното производство, както и в сферата на образованието и културата. Значително се увеличава броят на лицата, чиято подготовка и квалификация не съответства на тези промени и изисквания. Все повече нараства контингентът на т.нар. „вторична неграмотност“, т.е. липсата на достатъчно общообразователни и професионални знания и умения, което пречи на индивида да се адаптира успешно при новите житейски и професионални ситуации. С други думи, класическата грамотност (наличните знания и умения за четене и писане) е далеч недостатъчна без придобиване на едни или други социални и професионални умения. С други думи, един или друг човек може да е функционално грамотен в определен период от живота си, но ако той не полага системни грижи да осъвременява и повишава равнището на своята подготовка и квалификация, може да се окаже функционално неграмотен, т.е. неговите знания и умения да не отговарят на променените условия на живот и труд.

На проблема за образованието и обучението на възрастните и старите хора напоследък се отделя все по-голямо внимание както в другите страни, така и у нас. С основание този проблем се разглежда като част от концепцията за перманентно-интегралното образование, която свързва различните звена, степени и форми на детско-юношеското, първичното, базовото образование с тези на вторичното, следбазовото образование като фундамент за непрекъснато усъвършенстване на личностния и професионалния потенциал. „В широк смисъл на думата, перманентното образование се определя като всеобща, глобална или тотална система за образование, която обхваща всички степени, форми и звена за обучение през целия живот на човека, която интегрира дейността на семейството, средните и висшите училища, извънучилищните учреждения и всички останали социалнопедагогически фактори. В този смисъл се говори и за нова концепция или за нов принцип за изграждане и функциониране на образователната система, в която училищното обучение се разглежда само като основа за продължаване на образованието, в която работа, свободно време и образование взимно се допълват през целия живот (Петров, Атанасова, 2003).

Пълния текст четете в сп. „Педагогика“, кн. 6

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз Буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/425-04-70, 02/425-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз Буки“

1. Стандартни карета на вътрешна страница:

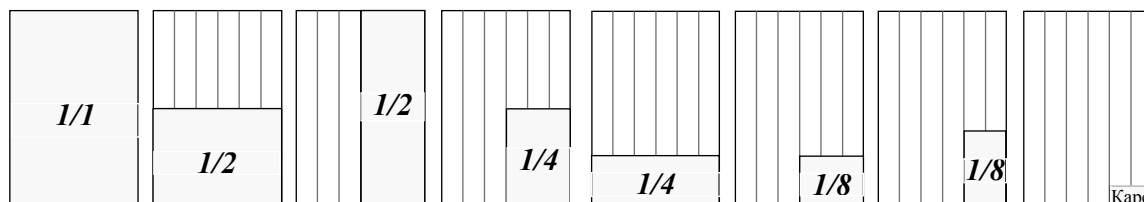
Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница - 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница - 256 мм/194 мм - 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница - 256 мм/97 мм - 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница - 125 мм/97 мм - 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

Цена за първа страница:

4 лв. на кв. см;

Цена за последна страница:

2 лв. на кв. см.

2. Вложки - 1000 бр. - 80 лв.

Научни списания на издателство „Аз Буки“

1. Цена за вътрешна страница (в лева)

Размер	Черно-бяло	+ 1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора корица: цена за вътрешна страница + 60% оскъпяване

3. Цена за реклама на трета корица: цена за вътрешна страница + 40% оскъпяване

4. Цена за реклама на четвърта корица: цена за вътрешна страница + 100% оскъпяване

5. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз Буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз Буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2012 г.